

SCRIPTURA SACRA CONTRA INCREDULOS PROPUGNATA.

Pars prima.

PENTATEUCHUS MOYSIS.

Ego enim fateor charitati tue, solis eis Scriptoribus libris, qui jam Canonici appellantur, didic hunc timorem honorensem deterre, ut nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse, firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendere litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse dicendum, vel intereprem non asserendum esse, quod dictum est, vel me minime intellexiisse, non ambigam.

(S. AUGUSTINUS, epist. XIX ad S. Hieronymum.)

Præfatio.

Quanquam christiano saltem cuivis homini circa difficultates, loca obseviora, vel apparentes, ut vocant, SS. literarum antilogias, sat esse judicium Ecclesie catholicae debeat; que, cœn columna et firmamentum veritatis, in ecumenicâ Tridentinâ synodo libros tam veteris quam novi Testamenti cum omnibus partibus suis, prout in Ecclesia catholica legi conseruerunt, recipi jubet, atque in iissem falli scientiam Dei verbū confineri declarat; sunt tamen, prob dñs! hæc nostra state sanè quā multi, qui, ejusdem Ecclesie sibi nati atque educati, Matris optimis effata facta propemodum incredibili contemnunt, et neglecta solemnis sponsionis, quā se in baptismō Deo Religionis revelata auctori ac Ecclesia dudum obstrinxerunt, fide, ad impia theismi, naturalismi, materialismi, etc., cœstra transfigentes, nescio quā absurdā, falsa atque inter se pugnantia in codice sacro videre sibi videantur.

PENTATEUCHUS

CONTRA INCREDULOS PROPUGNATUS.

SECTIO PRIMA.

DE MOYSE, ETIUSQUE PENTATEUCO GENERATIM SPECTATO.

Pentateuchus, vox græca à σέπτε, quinque, et τέσσερες, tuis, aut volumen, quasi quintuplex volumen, quinque libros Moysis (1) nimurum Genesim, Exodum, Leviticum,

(1) In decursu hujus Operis semper scribemus Moyses, et non (ut alii volunt) Moses. Nam ita scribunt 70 Interpretes Mousēz Moyses. Ita etiam scribendum censem Cl. Weitenauer in Notâ Exod. 2, 10, adjectâ, ubi hunc in modum ratiocinatur: « Sic ut Joseph Gen. 41, v. 45, à Pharaone tunc regnante non he-

cum, Numeros et Deuteronomio significat; quos Iudeus, et copicum seu egyptiacum nomen accipit, veritique (rex) nomen ejus, et vocavit eum lingua egyptiæ, selectorem mundi: Ita filia alterius egyptiæ Pharaonis adoptato suo filio ex aquis, quibus in fisellâ scripè expositus erat, extracto nullum hebreum, sed copicum nomen imposuit, Exod. 2, v. 10, vocariq[ue] ejus nomen Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum. Nam (prout Athanasius Kircherus in Prodomo Copto. c. 5, ex vetustissimis copiis libris ostendit) g̃es in copico idiomate significat extractus vel liberatus, mo vero, mos, mey aquam denotat. Quare nullum aliud nomen in illum infantulum aquis

189 PARS I. SECT I. DE MOYSE ET PENTATEUCO GENERATIM SPECTATO.

dai una voce Thora, Legem, quasi summarium Juðaïcæ religionis, fodus Dei ac leges Israëlitæ data complectens, vel genito vocabulo Chamischach Chamuscha, quinuarium volumen vocant. Ejusdem voluminis scriptor fuit Moyses, prout infra (1) videbimus. Quare imprimit de Moys, dein de chronologia Moysæ, aliusque ad Pentateuchon generatim spectatum pertinentibus per varias propositas questiones agemus.

CAPUT PRIMUM.

De persona Moysis.

4. Queres I: An Moyses persona vera, vel ficta sit?

Resp. Voltairius in suo philosoph. Lexico manuali, aliqui increduli nostre etatis hoc dubium moventes, idem faciunt, quod ille faciet, qui in dubium vocaret, an unquam Cyrus, Alexander M., Casar, etc., extiterint. Äqualis enim, in modo majoris auctoritatis testimonia Moysis memoriam ad nos usque transmiseré, que et qualia evincunt, Cyrus, Alexandrum M., Casarem, etc., olim extitisse. Num 1, ut nihil dicam de vetustissimo libro Josue, Judicium, Regum, catena risque sacrī voluminibus, que toties Moysis mentione faciunt; tota gens Iudaica ab antiquissimis temporibus constanter Moysē legislatore sum agnoscat. Et profecto, si ab hodiernis Iudeis per singula secula usque ad tempora Jesu regrediamur, videbimus quod tota gens Iudaica semper sibi persuasissimum habuerit, se Pentateuchum et legem suam scriptam a Moysi accepisse; prout insigner demonstratum invenies in Hermani Goldhagen Religions-Journal (2). 2ª Moysen verè extitisse, et legislatore esse populi Iudaici fatetur ipsi adeò Samaritanus infissimissimi Iudæorum hostes; idipsum concedunt Julianus Apostata, Celsus, etc., quorum maximè intererat, id negare. 3ª Idem asserunt auctores ethnici et profani vetustissimi, Diodorus Siculus, Strabo, Eusebius, Numerius, aliqui, quorum verba Cl. Nonnotte (3) adducit.

Verum his non obstatibus Voltairius loc. cit. querit his verbis: *An veritati consonantem est, Moyses extitisse? Si homo toti naturæ prodigijs imperans apud Egyptus vivisset, nunquid tam stupenda facta precipuum egyptiaci historie portem conciperent? Numquid Sanchoniaton, Manethon, Megasthenes, Herodotus ea*

et illa Pharaonis erupsum melius quadrabat, quam nomen Moyses, id est, ex aquâ extractus. Praeterea Flavius Josephus, Philo et Clemens Alexandr. Jan. antiquitatis observant, nomen Moyses non ex hebreo, sed egyptio idiomate derivari. Neque verisimile est, quod illa regis egyptiaci ex illa, quam ex egyptiaci seu copica lingua nomen natio suo aequali posse posuerit; immo rex Pharaon infississimus Hebreworum hostis nunquam passus fuisse problem, quare suum ex illa nuptem putabat, hebreo nomine insigniri.

Et hucus laudatus auctor, qui insuper, cit. loc., ostendit nomen Moyses non recte ex hebreâ radice derivari. Omnibus ergo persensis potius scribendum esse videtur nomen Moyses quam Moses, salvo tamen aliorum iudicio.

(1) Quest. III.

(2) Ad ann. 1777, 2 Bandes IV. Stück, pag. 560 et seqq.

(3) In philos. Lexico Relig. artic. Moyses.

commemorassent? Josephus historicus, quamvis omnia ex antiquis scriptoribus corraserit, qua in laudem Juðaorum cedunt, non tamē assūta est assertio vel unicū scriptorem ex iis quos citat, aliquid de Moysi scr̃psisse. Vah calidum Voltairii consilium! Appellat ad illos ipsos scriptores, qui ei è diametro repugnant, et ipsiā vel incertam, vel fraudulentam manifeste degunt. Nonne enim Manethon apud Josephum (1) express̃ sit: « Politiam et leges composuit eis (Hebreis) et sacerdos quidam Bellopolites, qui et vocatus est de Moyses? Neque obest, quod Moysē vocet sacerdotem Helioptolitanum. Eiusmodi enim errores circa rerum vel personarum circumstantias sepenusero apud historicas salvā historice veritatis substantiā reperi est. Manethoni egyptius addi potest alter egyptius Chaeremon, qui in sūt Ägypti historia extitum Hebraeorum ex Ägypto duce Moyse describit, quamvis fabulas veris admisceat (2). Porro Megasthenem adducendo Voltairius denū incertam suam prodit. Megasthenes enim non de Ägypto, sed de India histriam scriptis, olim summopere estimatas, sed hodie non amplius existentes (3). Quid Herodotus attinet, is quidem parens historie vocari solet, sed à Cicero (4) pater mendaciorum appellatur; à Manethone rursum argutior errorum in iis, quae de Ägypto scriptis. Manethon Ägyptius, ait Josephus (5), frequenter arguit Herodotum in Ägyptiacis ignorantes mentitum. Porro nec Sanchoniaton ab incredulis jure hic adducitur. Ejus enim aliqua tantum fragmenta extant, quae ab Eusebio conservata sunt: in modo dubitant aliqui, an unquam huius nominis historiographus (6) apud Phoenices extiterit. Denique etiam auctores à Voltario modo citati de Moysē siluissent, sufficient testimonia et scriptores de Moysē loquentes, quos supra citavimus (7).

2. Queres II: An Moyses omnibus legislatoribus, et scriptoribus gentilibus antiquior sit? Resp. affirmativa. Num teste Pererio, Torniello, Cornelio à Lapide, aliquis, primus in Attica rex tempore Moysis fuit Cercrops, qui condidit Athenas, post quem ferè omnia contigerunt, quicunque Graeci aut historiis tradita, aut fabulis permixta narrant de suis heroiis, diis, sapientibus, legislatoribus, aliquis memorabilibus. Post Cercopem enim fuit partus Apollinis, Cadmus

Theras condidit, Dionysius seu Liber Pater Indus subegit, Orientemque domuit, Minos leges Creteisibus

(1) L. I. contra Appionem.

(2) Vide Natal. Alex. Ilist. Ecel. IV, mundi atl. c. 6, artic. 4.

(3) Vide Calmet Dictionar. Biblic. Item Lexicon univ. Lipsiens. v^m Megasthenes.

(4) L. de naturâ Deorum.

(5) L. I. contra Appionem.

(6) Sic Dodwel nobilis Anglus ostendit eonianum nunquam extitisse, et operis, quod eadem attributor, versionem in grecum idiomâ esse Philonis partum.

(7) His accessundens est etiam Artabrus perpetuus scriptor, qui teste Clemente Alex. L. I. Stromat. non tantum prodigia Moysis in Exodo reconisca commemorat, sed alia insuper addit, sapientes Memphis et Heliopolis in testes vocans.

dedit, *Æsculapius medicina gloriæ excelluit. Post Cœcropem Persé victorie, Herculisque labores celebantur, et poete, à quibus profluxit Græcorum theologia, Amphion, Linus, Orpheus et Musæus floruerunt. Post Cœcrom quadrigenitis minimum annis bellum Trojanum gestum est, quo bello minimum centum annis posterior est Homerus. Igitur Moyses non solim tempore longe præcessit Homerum antiquissimum Graecia scriptorum (1), sed etiam alios omnes Graecia et gentilium sapientes et legislatores, puta Hesiodum, Thalesem, Pythagoram, Socratem, Solonem, Lycurum, et his senioro Orpheum, Linum, Museum, Herculem, *Æsculapium, Apollinem*, quin et ipsum Mercurium Trismegistum, qui omnium fuit antiquissimus, et philosophus apud *Ægyptios* princeps et inventor. Nam, ut D. Augustinus (2) refert, Mercurius Trismegistus nepos fuit Mercurii majoris, cuius maternus avus Atlas astrologus et sequalis Promethei ex tempore floruit, quo Moyses vixit. Similiter Sanchoniaton (si tamen aliquis hujus nominis historiographus apud Phœnices unquam extitit), teste ipso Porphyrio infensissimo Hebreorum et Christianorum hoste, tempore posterior Moysi extitit (3). Ex his palam est, Moyses, qui Cœcrops coœvus fuit, omnium, quorum nomen extant scripta, vel quorum nomen in gentilium scriptis proditum est, primum fuisse theologum, philosophum, historicum, et nomine Dei legislatorum. Consule hinc de re Huetium (4), Cornelium à Lapide (5), Berti (6), Eu-sheim Pamphylum (7), ipsiusque S. Augustinum (8).*

5. Corollarium I. Moyses suam doctrinam non ex gentilium poetarum philosophorum aut legislatorum libris, sed hi potius (utiputo multo junioris Moysi) ex hujus Pentateuchi, aliisque S. Scriptura voluminibus ea hauserunt, quæ veritati consona acutè dixerunt, aut sapienter docuerunt. Ita testantur veteres Patres, Clemens Alex. (9) suis detegens fuita poetarum, historicorum et philosophorum gentilium, Tertullianus (10), Ambrosius (11), Theodoreus (12). Proligè quoque hos assertum nostrum probat illius, Huetius (13), qui simul ostendit, quomodo per colonias Phœnicien, aliaque Iudeorum cum finitimiis populi commercia Pentateuchus exteriorque sacri libri pervenerint ad Graecos, reliquaque gentes. Vide etiam Calmet (14).

(1) Teste Josepho Jud. I contra Appionem nullam habet Graeca scriptiōnē pœmatē Homeri antiquiore.

(2) L. 48 de Civ. Dei, c. 59.

(3) Vida Eusebium de Preparat. Evang. L. 10, c. 5. Item Lexicon Univers., Lipsiens. v^o Sanchoniaton.

(4) Demonstr. Evang. Propos. 4, c. 2.

(5) Comment. in Exod. c. 2, v. 2.

(6) Tom. II Theol. Discipl. L. 11, c. 4, num. 2.

(7) Loc. cit.

(8) L. 48 de Civ. Dei, c. 57 et 59.

(9) L. 6 Stromat.

(10) In Apolog. c. 70.

(11) L. 2 Epistolarum, Epist. 7 ad Simplicianum.

(12) L. 1 de Curatione græc. affectionum.

(13) Demonstr. Evang. Propos. IV, c. 2, 5, 11, et 12.

(14) Dissertat. ante Commentarium in Proverbia.

4. Coroll. II. Turpiter denou errat Voltairius, dum loc. cit. ait: *Multis ante Moysem seculis Orientalium fabule omnia illa mira attribuebant Baccho, que postea Iudei Moysi effingebant. Turpis profecto anachronismus his verbis comprehenditur, cum Bacchus ille dominus Inde non ante Moysen, sed hic ante illum diu extiterit. Nam Semele mater Bacchi erat filia Cadmi regis in Phœnicia, qui urbem Thebe an. M. 2320 edificavit. Moyses vero juxta præstantissimos chronologos natus est an. M. 2435, et Hebreos ex *Ægypto* an. M. 2513 eduxit. Concludat jam nequus rerum estimatio, quanto tempore Moyses extiterit ante Bacchum. Id ipsum confirmat Eusebius (1), qui, dum antiquitatem Moysis ex instituto demonstrat, inter alia ait: « Cadmus, a quo litteras Graeci habuerunt, multo posterior Moysi inventor. » Ceterum tantum absit, ut historia Moysis sit imitatio fabularum de Baccho confiticarum, ut potius fabula de Baccho ex corrupta à gentilibus historia Moysis censendæ sint nata, prout Vossius, Bochartus, Huetius, atque eruditè ostendunt (2).*

5. Queres III: *An Moyses sit auctor Pentateuchi?* Resp. affirmativo. Id enim pro explorato semper habuere unomini tot seculorum consenseru tam Iudei quam Christiani, ut Huetius (3) demonstrat. Patet id etiam ex his, quæ Moyses de seipso in Pentateuco scriptis (4), et ex verbis Philippi ad Nathanael in Novo Testamento (5): *Quem scripsit Moyses in Lege et in Prophetis, invenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Item ex verbis Christi (6): Si enim credereis Moysi, credereis forsitan et mihi; de me enim ille scriptis. Verum, cùm Spinosa, Hobbesius, Bolingbroke, Voltairius, aliquis incredul, ut S. Scriptura auctoritatem et authenticam statim in limine subruant, praefacte negent Moyses esse Pentateuchi auctorem, provide ipsorum cavillationes confutárum Huetius (7), Calmet (8), Goldhagen (9), Didacus a S. Antonio (10), Nonnotte (11), aliquie. Nos idem prestatibus incipiendo à Voltairi delirii, qui in suo Lexico manuali*

6. Objicit I, et ita querit: *Vero num est, quid Moyses certas leges ab regibus Hebreorum servandas in Deuteronomio, c. 17, v. 14 et seqq., prescrisperit eo tempore, quo Hebrei nondum habebant reges, sed ab illis summpoper abhorabant?* Sicne Moyses statit leges regibus non nisi post octo circiter secundum existivit; *laut autem de summis sacerdotibus et iudicibus, qui ipsum proximè erant secuturi? An non hac reflexio pos-*

(1) L. 10 Praepar. Evang. c. 5.

(2) Sic Huetius loc. c. 4, fusus ostendit, quid Moyses ab *Ægyptis* inter deos relatus, et Theuth sive Mercurius, item alius nominibus Bacchus, Apis, Serapis, Anubis, etc., dicitur sit.

(3) Demonstr. Evang. Propos. IV, c. 1 et 2.

(4) Exod. c. 17, v. 14, et c. 24, v. 4, et Deuteronom. 31, 24.

(5) Joan. 1, 45.

(6) Joan. 5, 46.

(7) Demonstr. Evang. Propos. IV, c. 14.

(8) Praefat. in Genes.

(9) Introduct. in S. Script. Prop. II, sect. I, p. 49.

(10) Tom. I Enchir. Script. Prælud. 3. Vñssert. I.

(11) Lexic. Philos, v^o Moyses.

tius evincit, Pentateuchum non nisi tempore regum Hebærorum compitum fuisse? Certe plures docti auii, ex ipsa S. Scripturâ probari, quid primum Pentateuchi exemplar, de quo constat, non nisi tempore Josiae regis (4 Reg. 22, et 2 Paralip. 34) inventum sit. Ad fallaces has Voltairi cavillationes resp.: Is, qui leges illas pro regibus Hebreorum statuit, valde difficulta onera et officia regibus imponit, dictat eis leges perquam imperiosè, eosque alii hominibus plurimum assimilat, ut legenti citatum locum patebit. Jam vero talen secum loquendi et agendi modum reges tolerare non solent. Unde concidendum, leges illas non tempore regum, sed antequam hi constituerent, scriptas esse. Porro Moyses tanquam precellens propheta (1) predicti futura, et certas regendi regulas extirpus post quadringentos (2) annos (non post octingentos, ut Voltairius falsò ait) regibus prescriptis observandas. Falsissimum autem est, Moyses tacuisse de futuri summis sacerdotibus et iudicibus, nulasque eis leges servandas prescrivisse. Contrarium aperit legimus in LL. Levit. Num. et Deut. pluribus in locis (5). Falso quoque est, primum Pentateuchi exemplar non nisi tempore Josiae regis repertum esse. Nam ex ipsa S. Scripturâ constat, libros legis Mosaicæ jam tempore Iudicium Hebreis notos et summpoper estimatos fuisse. Sic in L. Josue, c. 8, v. 51 et 52, dicitur: « Scriptum est in volumine legis Moysi, et scriptis super lapides Deuteronomium legis Moysi. » Igitur viri illi docti, quorum Voltairius meminit, non sunt verè docti, sed ignorantes, aut male fidi ci scriptores.

7. Objicit II, et querit: *Si Moyses est auctor Pentateuchi, qui linguis eundem scriptis? muniquid *ægyptiacis?* Nam ipse et eus populus in *Ægypto* natus est, ac protin non alio quâm *ægyptiaco* sermone uebantur. At *Ægypti* non nondum papro uebantur, sed characteres suis hieroglyphicos marmorè vel ligno insculperant. Igitur si Moyses in deserto Pentateuchum scriptis, debuit quinque magna volumina politis lapidis vel lignis insculpera. Verisimiliter est, tam artificiosi sculptores in deserto datos, in quo nec sartores, nec suc-*

(1) Sic Moyses, Num. 14, 50 et 51, predixit, omnes a viginti annis et supra, exceptis Caleb et Josue, in deserto mortuoris, parvulosque corum terrâ ipsi præmissi potueris, quod etiam factum est. Præteres Lev. cap. 26, et Deut. cap. 28, v. 56, 49 et seqq., predixit Israelitas terra promissionis iterum expellendos, et in exiliis deportandos fore: id factum iri à gente quâdam remota, cuius lingua non callebunt; habitibus eos tunc regem, et hunc una cum ipsi in exiliis translatum iri; urbem eorum cingendas, et una cum Sanctuario vastandas; tempore obsidionis horrendiore famem conquebus, ut liberos parentes sinatur devorari; Judeos dispersandos per omnes gentes ingloriosi: multos in *Ægyptum* deportandos et vendendos; Deum tandem eorum penitentia motum, fedelis sui aliquando recordaturum, iisque opem laturum; quæ omnia postea ad amissum evenerit. Ade, quid etiam Deut. 34, 10 de Moyse scriptum sit: *Non surrexit ultra propheta in Israel, sicut Moyses, quem nôsset dominus facia ad faciem.*

(2) Vide Tabulam chronologiam Calmeti, aut aliorum scripturarum.

(3) Levit. c. 16 et 19, Num. c. 18, Deuter. c. 16 et 25.

(4) Genes. 47, 6 et 27.

(5) De Diplomatica, L. I, c. 8.

(6) Dissert. de libris veterum, ante Commentarium in Genes. Item in Dictionary Bibl. v^o Papyrus.

(7) Inter eruditos controversus est, utrum litteræ hebreæ veteres, id est, samaritanæ, à Moyse primis inventæ sint, vel jam ante Moysen extiterint? Primum defendit Nierenbergus de origine S. Scripturæ, L. 2, c. 8 et 9, habentes doctes et patronos suas sententias non paucos PP., et duos antiquissimos scriptores, Euipoleum et Artapanum. Alterum vero verisimiliter est, ac defendit ab Huetio Demonstr. Evang. propos. IV, cap. 15, Natale Alex. de Historia exotica à mundi stata, tom. I, cap. 7, 8-6; Berti, tom. IV. Theol. L. 20, cap. 7, num. 14, aliisque sequentibus D. Augustinum, qui lib. 48 de Civ. Dei, c. 39, ait: « Non itaque credendum est, hebreas litteras à lege crepisse, quæ data est per Moysen; sed potius per ilam successionem Patrium (se Patriarcham) memoratam linguae cum suis litteris custodiendas.

(8) Genes. 23, 2, et c. 55, v. 27.

(9) Jud. 18, 29.

(10) Urbs Hebron tempore Moysis vocabular Arbee, vel Cariahi Arbe, id est, *Civitas Arbe*, qui fuit pater

495 nihil vetat cum Cornelio à Lapide (1) et aliis interpretibus dicere, illa nomina *Hebron*, *Dan*, aut pauculas sententias post obitum Moysis ab aliis quibusdam scriptoribus agiographicis additas esse; quo non obstante Moyses, qui omnes Pentateuchi partes (exceptis paucis illis, que postea accessere) merito auctor Pentateuchi dici potest (2).

9. At opposes 1. Auctor Pentateuchi in variis locis de Moyse velut de tertio quadam persona loquitor; ergo scriptor Pentateuchi non est ipse Moyses. 2. Auctor Pentateuchi Moysen vocat *vixit miltissimum* (3), *Deo maxime familiaris* (4); sed Moyses salvā modetia suā non potuit ita scipsum laudare. 3. Multa in Pentateuco continentur, que Moyses scire non potuit, nempe res gestas ante diluvium, aut res post obitum suum venturas; ergo Moyses Pentateuchum non scripsit.

Resp. ad primum, nego cons. Nam Christus ipse et Apostoli non semel de seipsis quasi de aliis in tertii persona loquuntur. Sic Christus in Evangelio de seipso loquens *a Filio hominis, aut Filius Dei, loco ego. Similiter S. Matthaeus (5) de seculo scribit: Et ciascun transiret inde Iesu, vidit hominem sedentem in telonio*.

Enaci gigantis, et quo prognati sunt Enaci giganti. Vide Jesus 15, 17. Genes. 25, 2, et 55, 57. Similiter ursus Dan tempore Moysis vocabatur Læv vel Losen (vide Iosue 19, 47); et in Ia Pentateuchi Genes. 14, 14, scriptis Moyses; sed qui haec diaria Mosis digestis pro *Lais* substitutum nomine *Dan*, quo post Moysen vocata est illa ursus. Itaque sedulò adventurum est, Moysen Pentateuchum simpliciter conscripsisse per modum diarii vel annalium; album tamen scriptorem agiographicum condemnare nos Moysis annales in ordinis digessisse, distinxisse, sententias nouissimas aut novas quendam nomina addidisse, non intinxuisse; ferme sicut propheta Jeremia à Barach digesta, et in ordinem redacta est, ut Cornelius à Lapide ostendit prelectione in Ierusalem, vel sicut parabolam Salomonis, non ab ipso, sed ab aliis, ex ejus scriptis congeste et digeste sunt, ut patet Proverb. 25, 1. Hic etiam referendum est totius capituli ultimum Deuteronomio, ubi mors ipsius Moysis narratur; quod juxta Cornelium à Lapide, Bonfrerium, etc., non ob ipso Moys, sed à Josue vel alio scriptore agiographicum, id est, divinitus inspirato fuit additum; sicut Josue mors aliud addita est Josue ultim. v. 29. Imò probabile est, caput illud Deuteronomii ultimum aliquando ex eundem libro Iosue: abstractum vero inde, et Deuteronomio adjunctum esse tanquam complementum historie de Moyse, quam nocturna diuinatura manu versare debebant Israelite. Vide de his Cornelium à Lap. Praef. in Genes. et eiusdem Comment. in Genes. 14, 14, aliosque S. Scripturae interpretes.

(1) Loc. cit.

(2) Posit adhuc alia dari responsio ad objectum difficultatem, et dicit, potius Spiritu prophetico hoc non nomina urbium *Hebron*, *Dan* Moysen scripsisse, quia à quoquam postea libris eius inserta, cum altitude constet Moyses multa alia seris post mortem suam temporibus eventura predixisse; vide supra, num. 6. Item Menochium Comment. in Genes. 25, 2, et 55, 27. Sic etiam Philo in fine L. 5 de vita Moysis, putat Moysen ipsum de se saepè morte, propheticus Spiritu scripsisse caput ultimum Deuteronomii. Verum necesse non est, ad hanc alteram respondensionem configere; sufficit nostra superius data.

(3) Num. 12, 5.

(4) Deut. 34, 10.

(5) Cap. 9, v. 9.

Matthæus nomine. Quare haud mirum, quod Moyses quoque de se quasi de alio (1) scripsit: Dixique Domus ad Moysen, et sic alibi seipissime. Adverterunt hinc morem loquendi Scriptura jam pridem SS. Augustinus (2) et Gregorius (3). Imò hic mos etiam in historicis profanis, e. g., in Commentariis Caesaris, in historiâ Josephi de Bello Iudaico, in historiâ Procopii, observatur.

Ad secundum in primis responderi potest, hanc laudem non à Moys, sed à Josue vel Esdrâ fuisse additam; sicut paulò ante (4) alia quedam a scriptore quodam agiographicum post mortem Moysis Pentateuchum addita fuisse diximus. Dein omisssâ hâc responsive, rectè dicit potest, quod, sicut S. Paulus se ipsum (5) laudat, et S. Joannes se passim vocat *discipulum, quem diligebat Jesus*, sic etiam Moyses altiori instigatio laudem suam scripsit, e. g., mansuetudinem suam ad magis explicandam duritatem et ingratitudinem Israelitarum, familiaritatem verò suam cum Deo ad predicatione magnalia Dei et virtutem gratiae diuinae in se ipso. Scriptis, inquit, hinc altiori instinctu et sine fastu ac elatione, cùm non minus infirmatatem et errorre suum à Deo punitum scripto publicarit (6). Adde, quòd evitatis fas sit, vera de se scribere, ubi tempus et res id postulat aut suadet; angustique ac pulsilli est animi, ergoq; sua decora, ubi loquendū est, non posse absque una gloriola commemorare.

Ad tertium respondeo: Moyses eventus futuros ex revelatione scire potuit et scivit. Multi enim propheticus Spiritu predixit, quo postea ad animum implita fuere (7). Ea autem, que ante ipsum et ante diluvium ab origine mundi contigerunt, facili scire potuit et traditione majorum, quod sic demonstro. Ex tabula chronologica generali historie Biblica (8) patet, quod Adam mortuus sit anno Mundi 950; Mathusalem vero natus est anno M. 687; ergo Mathusalem Adamo coetaneus fuit 245 annis. Porro Mathusalem mortuus est

(1) Exod. 6, 1.

(2) Erat eorum, inquit S. Augustinus, tract. 61 in Joan., hec consuetudo, quia sacras litteras nobis ministraverunt, ut quando ab aliquo eorum divina narratur historia, cùm ad se ipsum venire, tanquam de alio loqueretur. (5) Similiter S. Gregorius in Praefat. Moral., cap. 2, alio: *Moris Scripturae secret est, ut ipsi qui scribant, sic de se illa quasi de aliis loquuntur. Hinc est enim, quod Moyses ait: Erat Moyse vir miltissimum,.... Hinc Joannes dicit: Ecce est discipulus ille, quem dilegit Jesus.... Joan. 3, 29.* Imò probable est, caput illud Deuteronomii ultimum aliquando ex eundem libro Iosue: abstractum vero inde, et Deuteronomio adjunctum esse tanquam complementum historie de Moyse, quam nocturna diuinatura manu versare debebant Israelite. Vide de his Cornelium à Lap. Praef. in Genes. et eiusdem Comment. in Genes. 14, 14, aliosque S. Scripturae interpretes.

(1) Loc. cit.

(2) Possit adhuc alia dari responsio ad objectum difficultatem, et dicit, potius Spiritu prophetico hoc non nomina urbium *Hebron*, *Dan* Moysen scripsisse, quia à quoquam postea libris eius inserta, cum altitude constet Moyses multa alia seris post mortem suam temporibus eventura predixisse; vide supra, num. 6. Item Menochium Comment. in Genes. 25, 2, et 55, 27. Sic etiam Philo in fine L. 5 de vita Moysis, putat Moysen ipsum de se saepè morte, propheticus Spiritu scripsisse caput ultimum Deuteronomii. Verum necesse non est, ad hanc alteram respondensionem configere; sufficit nostra superius data.

(3) Num. 12, 5.

(4) Deut. 34, 10.

(5) Cap. 9, v. 9.

(6) Vide supra responsionem ad primum.

(7) 2 Cor. cap. 44 et 42.

(8) Num. 20, 12.

(7) Vide supra, num. 6.

(8) Ejusmodi tabulas chronol. Biblic. exhibent præter alijs Calmet ad finem sui Dictionarium Biblic. Wiedenhofer ad finem tom. I. S. Scripturæ dogmatic. et polem. explicate. Goldhagen ad finem P. III Introduct. in S. Scripturam. Et quoniam haec tabula non prouisit in omnibus inter se convenient, discrimen temen nequitiam est tantum ut propagationi traditionis ab Adomo usque ad Moysen obsit, prout consideranti patet.

197 PARS I. SECT. I. DE MOYSE ET PENTATEUCHO GENERATIM SPECTATO.

an. M. 1636; Noe verò natus est an. M. 1056; ergo Noe Mathusalem coetaneus fuit 600 annis. Similiter, quia Sem filius Noemi (vide Calmet tabulam Bibl. chronol. et ejusdem Commentar. in Genes. 5, 31, natus est an. M. 1558, patet Semum Mathusalem coetaneum fuisse 98 annis. Per Semum itaque et Noeum traditum de rebus ante diluvium gestis facile potuit post diluvium usque ad Moysen propagari. Non enim vitam suam post diluvium ad 550 (1), Sem verò ad 500 annos (2) produxit. Porro Sem etiam Isaacum vidi. Nam Sem mortuus est an. M. 2158; Isaac verò natus est an. M. 2108; ergo Isaac Sem per dimidium secundum coetaneus fuit. Deinde Isaac mortuus est an. M. 2288; Levi verò natus est an. M. 2254, vel iuxta tabulam chronol. Calmeti an. M. 2248; ergo Levi Isaac ultra triginta annos coetaneus fuit. Pari modo Amram, pater Moysis, et nepos patriarche Levi (5), huic aucto ad minimum ultra 20 annos coetaneus fuit. Nam Levi mortuus est ante exitum Hebreorum ex Egypto 122 annis (4); Amram autem ante eundem exitum obiisse dicitur 15 vel 20 annis, (5); ergo Amram post Levi mortuus est 122 – 15 = 109 annis, vel 122 – 20 = 102 annis. Cum igitur Amram universi vixerit 157 annis (6), sequitur Amramum patriarche Levi coetaneum fuisse 28 vel 35 annis. Nam 157 – 109 = 28, vel 157 – 102 = 55. Denique Amram anno auctis suis circiter septagesimus (7) Moysen genuit; ergo, cùm vitam suam iuxta dicta ad 157 annos produxerit, potius illum suum Moysen in scientia sacrâ et traditione patrum per dimidium seculum et ultra instruere. Ecce quoniam traditio religiosum revelata et rerum ante diluvium generatum potuerit per quinque vel sex homines Mathusalem, Noe et Semum, Isaacum, Levi, Amramum ab Adamo, usque ad Moysen propagari. Tam longavi nimis sunt erant homines, ut quinque vel sex viri traditionem rerum generatum ab Adamo ad Moysen usque perficeret potuerint. Præterea, que Moyses ante se gesta narrat, magna parentē ediscere potuit ex monumentis Patriarcharum Abraham, Isaac et Jacob, que licet ipse non viderit, communī tamē fert et certa aliorum narrationis descrip̄ta intellexit. Extabant enim adhuc in terra Chanaan et apud circumiacentes populos, monstrabaturque varie, quas Patriarches illi fixerant, habitationes, puto quos effuderant, montes in quibus Deo immolarent, lapides quos in titulos exeranter, etc. Denique

(1) Genes. 9, 28.

(2) Genes. 41, 41.

(3) Juxta Exod. 6, 18, et Genes. 46, 41, Amram fuit filius Caethi, et Caath fuit filius Levi; ergo Levi fuit aucto Amram, et Amram nepos istius Levi, adeoque ex tribu Levi.

(4) Vide memoratas tabulas chronol. Bibl. Hermanni Goldhagen, vel Franc. Xav. Widener.

(5) Vide Cornelium à Lapide Commentar. in Exod. 6, 20, ubi testatur, Amramum juxta Eusebii Chronicon obisse 15 annis, iuxta Alexandrum Polyhistor. vero 20 annis ante exitum Hebreorum ex Egypto.

(6) Exod. 6, 20.

(7) Vide Cornelium à Lap. loc. cit., aut Bonfrerium Commentar. in Exod. 2, 2.

multa quoque Moyses scire potuit ex Canticis. Novimus enim tum apud Hebreos, tum etiam apud alias gentes tunc moris fuisse, eventus conspicuus carminibus celebrare. Legimus ejusmodi Cantica in ipsis libris Mosis (1).

10. Scholion I. Quanquam Moyses ea que populo Israeliticu tradidit documenta ex divina inspiratione et directione accepit; eum tamen in presenti dum contra incredulos agimus, ut merum historiographum consideramus, cui tantò maior fides etiam humana debetur, quo certiorum est rerum, quas narrat, notitiam ex incorruptâ traditione Patrum habuit, et quod vicinior primi et secundi mundi aetati fuit. Omibus enim, quorum vel opera vel fragmata supersunt, scriptoribus antiquior est (2). Quapropter, cum quilibet testis aliquin fide dignus eō major fides mereatur, quō propius ad auctam rerum gestarum accedit, et quō sinceriorem de iisdem notitiam accepit, hoc ipso Moysi præ reliquis omnibus scriptoribus de rebus ante diluvium et ab ipsa Mandi origine gestis maxima adhibenda est fides. Imò omnes ali, quanprimum in diversis à Moysi sententiis abeant, jam nullam amplius fidem mereatur, cum ex turbidis dentatax lacrimis haurire ea potuerint, que Moysen non habent auctorem, de quo solo constat ipsum ex fonte bibuisse.

Scholion II. Nulla in Moysen suspicio cadit, quid studiosi voluerit deciperi, quā certa onerari non potest, sive integrum mentis candorem, qui undique in Pentateuco reluet, sive stylī simplicitatem ab omni fallendi artificio alienissimam, sive animam ab omni proprii commodi cupiditate remotam (3), sive dimino ipsam rerum quas narrat, seriem, et personarum, quorum mentis fit, characterem primi homini infantie ac ruditati tam exactè respondentem consideremus.

Scholion III. Moyses ea quæ in Pentateuco scripti, partim traditione, partim divina revelatione, partim oculari inspectione didicit et accepit; nam que in Exodo, Levitico, Numeris, et Deuteronomio narrat, ea praesens ipse vidit et gessit (4).

CAPUT II.

De chronologia Mosaica, aliisque ad Pentateuchum generatim spectatum perirentibus.

4. Quæres IV: An chronologia Mosaica de duratione mundi chronologis: *Egyptiorum, Chaldeorum, Sinenium et Indorum preferenda sit?* Resp. affirmative. Antequam autem assertione meam probem, obseruo, mira esse, quæ de origine et antiquitate dictarum genitium in libris variis scriptorum cūm antiquiorum, tum recentiorum legimus. Pauca commemoro. Diidorus Sicutus, lib. 4, narrat sacerdos aegyptios, facta suppeditatione temporum, à regno solis ad Alexander.

(1) Exod. 15, 4 et seqq. Deut. 4 et seq. Num. 21, 17 et 48.

(2) Vide supra num. 2.

(3) Vide supra num. 9, ad secundum.

(4) Vide Cornelium à Lapide Commentar. in Pentateuchum, p. 25.

dri transitum in Asiam circiter viginti tria milia annorum numerare. Similia et aliud majora de antiquitate Chaldeorum, Sinensium legitur. Illud certum, annales Sinicos multum ultra tempora Adami excurrere, adeoque nullatenus cum chronologia Mosaicā convenire. In secula item immuraria Indorum compututa porrigitur. Ex quibus omnibus theiste aliquae increduli inferunt, Moysem in sua chronologia errasse, falli aut fallere, ac proin Pentateuchum non esse opus Deo inspirante conscriptum.

Vero fabulas de antiquitate dictarum gentium in primis generali responsive explodentes; tum carmen figura sigillatum disjicimus. Ac prius quidem apud eruditos omnes in confessu est, in historiā profanā certi nihil, fabulosi plurimum habere primum regnorū et populorum origines. Patet hoc ex ipsa historiarum profanarum hæc de discordiis multiplici. Undeque historia profana de prima gentium origine tractata, si Pentateuchū contradicit, merito est rejicienda. Plus enim credendum est Moysi, utpote scriptoriū agiographio ac vetustissimo (1), qui antiquissimis illis temporibus multò vicinior in regione, neque in Mesopotamia, Exod. cap. 2, habitat, quo post diluvium omnium gentium seminariū fuit (2).

12. Jam vero, ut de singulis illis vetustissimis populis, de quibus supra mentio facta est, paulo distinctius loquamur, imprimitis de Egyptiis notandum est, quod teste Herodoto, lib. 2, nūspīm certi aliquid in eorum historia reperitur ante Psammetichum, qui annis ante Christum sexentis, vel septingentis in Egypto regnavit. Similiter Diodorus Siculus, lib. 1, asserit, se in ebori egyptiaci nullam firmatam fidem dignam ante Trojana tempora reperire, et inane esse Egyptiorum commentum, quod de diuturna regnum suorum (quos deos ipsos aut semides esse volebant) serie jactant. Ipse quoque S. Augustinus (3) fabulosam Egyptiorum antiquitatem deridet. Evidenter Manetho, scriptor egyptius, ex qua cetero hanc fabulam descreperunt, recensuerunt plures dynastias deorum, semideorum et mortaliū per multa annorum milia in Egypto regnantium. Verum hujus auctorū hæc in re auctoritatem et fidem historicam parvi pendent post Josephum Eusebium, Gregorium, Syncellum, crudissimi viri

(1) Vide supra, num. 2 et 10.

(2) Quonodo post diluvium variū populi orti, et in omnes orbis partes diffusi sunt, narratur Genes. cap. 10; à Bonfrenro et Calmeto aliisque interpretibus Commentari. in hunc locum summa eratione ostenditur. Vide etiam in Calmeti Dictionar. Bibl. v^o M^osoptamia.

(3) L. 18 de Civ. Dei cap. 40, ubi S. Doctor ita loquitur: « Frusta itaque vanissima præsumptione garrulū quidam dicentes, ex qua ratione sacerdotum computavat Egyptius, amplius quam centum annorum (millia numerari)... Quonodo non isti ridendi potius quam refellendi sunt, qui spatio temporum tam diversa, et huic explorare veritati tam contraria persuadere conantur? Cui eam melius narrasti prædicti, ita credimus, quam qui eam futura prædicta, que praesentia iam videmus? Nam et ipsa historiorum inter se dissimilitudine copiam nobis præbet, ut ei possitis credere debeamus, qui divinis, quam tenemus, historia non repugnat. » Hucusque S. Augustinus.

Petravus, Jacobus Cappellus, Hermannus Conringius, alii. Multi tamē hodie putant, Manethonis historiam cum historiā Mosaicā conciliari posse, nominatim Richerus, qui Manethonis cum sacra chronologia conciliandi viam validē expedita detexisse videtur (1).

13. Quod Chaldeos attinet, de his Diodorus Siculus, lib. 2, ait: *Chaldei mundi naturam sempiternam esse sentiunt, etc.* En errore crassissimum! Lactantius vero, lib. 2, c. 14, inquit, *Chaldei*, ut Cicero tradidit, L. 1 de Divinitate, *quadringenta septuaginta milia annorum monumentis comprehensa se habere debeat, in quo quia non posse argui putabant, liberan sibi crediderunt mentiri.* Et profecto Ctesis et Berosi fragmena tuis universa nūtūrū chaldaica historia. Atqui Ctesias vanus fideque in multis indigenas scriptorū visus jam olim fuit quam plurimi, Straboni, Plutarchi, atque etiam recentioribus (2), inter quos est etiam Hermannus Conringius in Advers. Chron., et Cl. Bernard. de Montfaucon (3); Berossus vero, etsi multa vera scripsit, ac Mosaicā historie non dissentanea (4), fabulas tamen veritati immiscit. Ceterum Berossus in statuenda Chaldeorum origine nobis reīspī non est contrarius. Scribit enim (6), Chaldeos originem à Saturno Babylonico ducere, quem Huetius (7) et Berti (7) ostendunt, esse Nembrod filium Chus. Porro adversarii jactant quidem vetustissimas et ultra chronologiam Mosaicā retrō longè excurrentes observationes astronomicas Chaldeorum et Egyptiorum. Verum de his nihil memorant antiqui astronomi, Ptolemeus, Hyparchus, Aristarchus, alii; recollectores vero historici et mathematici easdem explodunt tanquam confitas.

At opposes: Plinius affirmat, lib. 50, Zoroastrem philosophia et astronomia in Chaldeā parentem, sex annorum millibus ante Platoniū obitum extitisse: ergo observations astronomicae diu ante Adamū apud Chaldeos fuisse in usu. Resp. adeo incerta sunt omnia circa Zoroastris patriam, personam, et tempus, quo exiitit, ut nihil certū ex re tam dubiū inferri possit (8). Id solū certū est, quod tempora Cambyses Persicus (id est, mille circiter annis post Moysem) vir Zoroaster duxit exiitit. Casterum Huetius existimat, veteres nomine Zoroastris denotassā ipsum Moysen, et hunc ab illo re non differre. Cl. Berti vero (9) contendit, Zoroastrem esse aut Chyan, aut filium eius Chus, aut filium ipsius Chus Nembrodum. Denique Diodorus Siculus Justinus, et alii gra-

(1) Vide Trivoltenses ad annum 1744, Septempr. art. 51.

(2) Vide Lexicon Universal. Lipsiens. v. *Litteras*.

(3) L. de Veritate historie Judith, p. 120, seq.

(4) Hæc de causa à Josepho L. 4 contra Appionem, et à Theophile Antiocheno L. 3, ad Autolycum laudatur.

(5) V. Wolfgangum Latinum, L. 4 de Migratione gentium, p. 44.

(6) Dem. Evang. Proposit. 4, c. 10, num. 6.

(7) Tom. 2. L. 12, cap. 1, num. 13.

(8) V. Calmet's Dictionar. Biblic., vel Lexicon Univers. Lipsiens. v^o Zoroaster.

(9) Tom. 2. L. 10, cap. 21, num. 7.

ves auctores Zoroastrem regnū faciunt Nino regi, à quo bello victus dicitur, regnō spoliatus; à Nino autem ad obitum Platoniū non sex millia annorum, sed dumtaxt paulo plures septingentis et mille annis numerantur (1).

14. Verum major difficultas videtur esse in conciliandis annalibus Sinensium cum chronologia Mosis. Ast neque ex his annalibus, neque ex astronomia sinica solidi quid contra chronologiam sacram evincit. Non ex annalibus Sinicis, nam imperator Sinicus Chi-hoang-di, qui 250 vel 230 annis ante Christi adventum regnavit, in mandatis dedit, ut omnes bibliothecas in toto imperio Sinico, librerie (exceptis iis, qui de arte medica, jurisprudentia et architectonica agerent) comburantur, intentata mortis pena transgressoribus infingenda. Atque hoc edictum, teste Du Halde, aliusque, qui de rebus Sinicis scripsere, summā severitate ubique executioni datum est. Tandem non nisi 60 annos post mortem dicti imperatoris, hoc est, 160 circiter anni ante adventum Christi, unus ex successoribus ejusdem imperatoris facultatem concessit conscribendi ea, quae de rebus Sinicis orali traditione et memorī hominum conservabantur. Enī firmum fundamentum annalium Sinicorum. Praeterea in ipso kāng meo seu magnis fastis Sinicibus, qui apud Simas maximam zacroritatem habent, aperte dicitur, de iis, que ultra 200 aut 500 annos ante eram chrisianam in Sina fure gesta, non posse haberi certa monumenta historica. Id testatur epis. Epiphanius Eleutheropolitanus, in suo eruditio opere de chronologia Sinensium an. 1729 Roma edito et eo magis astundit, quia idem epis. viginī quinque annis in Sini degabat, et Sinensis lingue et historice optimè erat peritus. Imo ipse Confucius jam suo tempore, id est, 600 circiter anni ante Christum, conqueritur, quod rerum monumenta, ex quibus annales Sinici componi possent, intercederent: *Libri et Sapientes*, inquit (2), qui existunt *hoc tempore*, *hād sufficiunt* (ad scribendos annales Sinicos), *hād, inquit, sunt, a quibus atua nostra testimonium satis luculentum petat.....* *aliquo in sic sufficient, tunc et ego possem testificari;....* *nunc autem cum mihi desit præsidium tam necessaria, quorsum frusta labore, et prologuar ea que posteri non credant?* Denique annales Sinici, qui per multa annorum monarchiam Sinicam extendunt, primis Sinarum imperatoribus Fohi, Xin-Num, Hoamti multa plene falsa et fabulosā tribuit, e. g. quod imperator Fohi caput humana quidam formā fecerit, sed corpus serpentinū; quod mater Hoamti fecerit, et alia huiusmodi (5). Certe historia tot sectans fabulis suspecta fidei est, et proin contenunda, si cum chronologia sacra conciliari nequeat, secundum

(1) Vide Pererum in illud Genes. 1, 4: *In principio*.
(2) Ille Confucius verba referit Bayerus Regiomontanus publicius in academiā Petropol. græcarum romanarumque antiqui. professor in suo Museo Sinico.
(3) V. Natal Alexandrum Histor. Eccles., tom. 1, ad primā mundi èstatum, dissipat. 8, prope finem.

certissimum illam S. Augustini regulam, de vanitate chronologie Egyptiorum ita loquentis, lib. 18, de Civ. Dei, c. 40: *Nos in nostra religionis historiā, fuli auctoritate divinā, quidquid ei resistit, non dubitamus esse falsissimum, quomodolibet se habeant cetera in scilicet litteris.*

At neque ex astronomia Sinica, quidquid contra chronologiam Moysis evincit. Astronomia enī, cui tanquam fundamento chronologia innititur, Sinesianis sunt parum periti, prout ante duo circiter secula Missionarii Europæ in Chinam penetrantes comprehendebunt (1). Demonstrabat tune Sinensis P. Verbist, ipsorum calendarium esse plenum erroribus astronomicis, et facta hæc demonstratione Sinenses illud emendabant, et à Missionariis in matheis et astronomia melius instruti, Europeos pro suis in astronomia magistris agnoscabant. Ante hos autem, teste Bayero super citato, Persas et Judeos in sumis tributari astronomicis accopere, qua sanè magne inscitie confessio fuit. Unde haud mirum, quid observationes astronomicae Sinensis à D. Cassini (2), aliusque celebrissimi astronomi parvi pendant, et exigua eis fides adhibetur. Si autem tam defectuosa est Sinarum astronomia, num fidem erit ipsorum chronologie, cuius fundamentum astronomia est?

Jactant quidem Voltaire, aliique amplificatores antiquitatis regni Sinicis (3) aliquam eclipsim solarem, quam aiunt in annalibus Sinicis contineri, canique 2133 annis ante Christum natum, hoc est, ducentis circiter annis post diluvium contingisse. Ex quā concludunt, jam tunc regnum Sinense, et in eis peritos astronomos extitisse. Verum hoc argumento nullum evincit. Nam 4° in annalibus Sinicis non dicitur, quod haec eclipsis à Sinensis, existente jam regno Sinensi predicta, aut observata fuera. Verisimiliter est, quod aliqua notabilis eclipsis solaris, qua fortè ducentis post diluvium anni contingit, in memoria hominum conservata, et alii illis qui in regionem que postea China dicta est, primo migrarent, vel ab eorum posteris, in annales Sinicos relata fuera. Verum ex hoc minime sequitur, Sinense regnum jam ducentis post diluvium anni (4) extitisse, aut Sinenses ab antiquissimis temporibus insignes fuisse astronomos. Esto enim, quod inde alias solares eclipses, per traditionem à suis progenitoribus acceptam novint, sive fastis inscripserint; id ipsum nostri ruricoli simil modo facere, et eclipsi à suis majori-

(1) Ita testatur celeberrimi viri, Bergier: *La certitude des preuves du Christianisme*, tom. 2, chap. 11, §. 4, pag. 155, edit. Paris. 1771; *De Feller*, Catéchisme philosophique, n° 267, 2 vol. p. 102, edit. Leod. 1805; Nonnotte, *Dictionnaire philosophique de la religion*, art. *Chinas*.

(2) Mém. de l'Acad. des Sciences, tom. 8, p. 500.

(3) Vide Bergier loc. cit. p. 156; Nonnotte art. cit. vol. 4, pag. 188, edit. Paris. 1818.

(4) Initia monarchia Sinensium anno mundi 2000, id est, 400 aut 500 circiter annis post diluvium, sive 2000 circiter anni ante Christum natum posita sunt per Fohi, vel per regna Yao et Xum. Vide tabulam Chronol. Biblic. Hermanni Goldhagen ad finem partis tertie Introd. ad S. Scriptur.

bis observatas diarii inscribere possent, quin id est tanquam praecellentes astronomi à quoquam suscipiantur (1).

15. At fortassis litteratus lector originem et causam scire cupit, ob quam Sinenses tam stupendam regni sui antiquitatem confinxere? — R.: Verisimiliter id factum est ex emulatione et studio exaggerandi vetustatem gentis sua ad imitacionem vicinorum populorum, maximè Indorum, inter quos Malabares teste Ziegenbalgo (2) numerant ab orbe condito 10, 720, 486, 400, hoc est, plusquam decies milles, septingentes vigineti millions annorum. Bayerus verò supra citatus atq; opinionem Brachmanni (3) ante annos circiter mille et septingentes à Sinensibus adaptatam esse, quia Jacobianum, perpetuam mundorum conversionem infiniti ante non seculis extitisse, ut alii ex aliis nascentur; hunc quoque presentem mundum aliquando desitum, et alterius mundi relictorum semina. Verum non vacat, tam exotica Indorum delicia, nulla probabilitate ratione nixa, pluribus confutare. Conatur quidem increduli etiam ex observationibus geographicis et rationibus philosophicis demonstrare, mundum jam ante quatuordecim milliones annorum extitisse, etc. Verum has docte refutat Cl. De Feller suo Catechismo Philos. tom. 2, n° 298 ad 385, pag. 178, art. 4: *Erreurs physiques reprochées à l'Écriture sainte*.

16. Queres V: *An Moyses mira, qua de ipso in Pentateuco narratur, re ipsa patrari?* Hoc dubium moveret Rousseau, in suo *Emile*, tom. 5, his verbis: *Æquumne est, inquit, totum humanum genus obligare; ut credat Moysi aliqua mira patranti, que dantur in conspectu ignobilis Hebreorum populi facta sunt, et de quibus in tempore reliquum humanum genus nisi sit, nisi quod de iis narrari audit?* — Resp.: *Æquissimum est. Moyses enim, qui Pentateuchi auctor (4) est, narrando hanc mira, decipere nec voluit, nec potuit. Non voluit; si enim decipere voluisse, tunc suum decipiendi con-*

(1) Doctiss. D. Bergier, canonicus eccles. Paris., loco supra citato ad objectionem ex memorata eclipsi solari petitam similiiter respondet, dūm sit: *Qui ita objiciunt, vel ignorant, vel sese ignorare simulant, quod quis ope astronomicarum tabulariorum in notitiam omnium precedentium eclipsium usque ad creationem mundi venire possit. Unde talis astronomica computatio et notitia antiquarum eclipsium minime probat antiquitatem computantis, nisi aliunde ostendatur, dictas eclipses ex ipso tempore, quo configurantur, ab eodem computante fuisse predictas, aut observatas. Jam verò ex annalibus Sincis demonstrari nequit, quod illa eclipse solaris, qua 2155 anni ante Christum natum configit, et in annalibus Sincis commemoratur, ab ipsi incolis regni Sinensis predicta aut observata fuerit; ergo ex narratione memoratae eclipses in annalibus Sincis contenta nequivam probatur, regnum Sinense aut astronomos Sinenses tempore hujus eclipsis jam extitisse.*

(2) Ziegenbalgo Regio Danicus in India Orientali per plures annos Missionarius, prater lexicon Malabaricum et grammaticam Malabaricam, etiam de moralie doctrina Malabarum, atque ethnica superstitutione Indianum Orientalium scriptis.

(3) Brachmanni sunt Indici philosophi, quorum quedam species etiam est apud Sinenses.

(4) V. supra, quest. 3, num. 5 et seqq.

sillum vel inciso, vel consentiente populo Israelitico executus fuisset. Non inscio populo; statissimum enim, et in arte fallendi minime peritus (1) fuisset, si apud integrum Judeorum gentem fraudes suas, ea insciā et inconsūta, necere voluisse, et quidem in narratione publicorum factorum, quorum ea gens testis esset. Non concio et consentiente populo; qui enim concio aliquo dolos machinatur, animus ejus disponit et deumulcit, nihil nisi quod gratum ipsi est, facit et dicit. At Moyses Israelitarum culpas et scelera toti orbi in Pentateuco (2) detegit, et severè obligavit. Denique quis credat Moysen fraudis suis secretum totum hominum nullibus credidisse, aut creditum tam constanter per tot secula à tantā multitudine fuisse servatum? Certe repugnat, hominem sanum id sperare, et fidelitatem tam diuturnam sibi promittere a populo, alias tam duro et rebelli. Præterea, etiam si Israëlite in has fraudes consenserint, et silentium servassent, non tamen alia finitima gentes consenserint, quarum intererat, non esse vera illa mira, quae in Pentateuco narratur. Quia enim ibi referuntur, non sunt ita soli Judaïca genti propria, ut non etiam alios populos perstrigant, et non raro quandam infamie notam nisi aspergant. Unde si facta in Pentateuco contenta confita essent, si plaga ægyptiaca, si transitus maris Rubri totidem essent fabule, certissimum Ægypti Moysem et Hebreos tanquam infames impostores mendaci et caluniae postulassent. Verum id tantum abest, ut potius, quidquid ferè a Moysi relatum est, id omne consensu scriptorum etiam profanorum et gentilium firmatum sit, prout Grotius (3) cum aliis ostendit, et nos ipsi mox ostendemus. Ex his omnibus abunde patet etiam alterum membrum nostra assertione supra posita verum esse, scilicet Moysem in illis que scripsit, decipere ne quidem potuisse, etiam si voluisse.

17. Queres VI: *An etiam historie profani et genitiles de rebus in Pentateuco, vel atius in veteri Testamento contentis mentionem faciunt?* Resp. affirmativa. Ostendunt hoc Josephus Judeus (4), Tatiensis natione Assyrinus (5), et ex his Eusebius (6), ostendunt, inquam, hoc ex ipsi antiquis Ægyptiorum, Chaldeorum et Phoenicium (id est, gentium Judeis contemporinarum) scriptoribus, quorum libri illo tempore adhuc extabantur, et in omnibus manib; versabantur. Sit apud Eusebium, loc. cit., Berossus Chaldeus, Hieronymus Ægyptius, Abydensis historicus de Noemi diluvio; Manetho Ægyptius, Berossus, et Graci comparsus de longa Patriarcharum ante diluvium aetate; Abideus, Eusepion, et Estius de ture et confusione Babelica; Hecataeus, Berossus, Eusepion, Melo de Abrahamo; de Isaac autem, Jacobo et Esau, Alexander Polyhistor; idem quoque de Josepho prolege Ægypti, de familiis Jacobi in Ægyptum adventu, Moysisque exortu hujus eclipses jam extitisse.

(1) Increduli vero quidam contendunt Moysem in arte decipiendi fuisse versatissimum.

(2) Exodi cap. 16, 17, 32, etc.

(3) De veritate Religionis Christianae.

(4) L 1 contra Appionem.

(5) L contra Ethnicos.

(6) In Preeclar. Evang. I. 9, c. 4.

(7) Vide Huetii Demonstr. Evang., proposition. 4, c. 2.

(8) In Demonstr. Evang. §§ 204 et 317.

scripere. Similiter Eusepion de Samuele, Saüle, Davide, Salomon, templaque per hunc dedicata, de Arca foderis, de vasis templi, hujusque divitias acerratè scriptis (1). Quod autem scriptores ægypti non sequuntur ac Moyses transitum maris Rubri, et ploras, quibus a Deo Hebreorum afflictii sunt, suis fastis inseruerint, haud mirandum est. Scimus enim, quanto per quaevis nationem, que in suum dedecet et infamiam cedunt, occurrat ut immixtare studeat. Porro causam, cur Hebrei Gracis aliquis dissit gentibus minùs fuerint cogniti, quam Phoenicibus, Tyris, Ægyptis atque sibi finitimi gentibus, Josephus postmodum nam assignat, quia parvum vel nihil populo Hebreo cum Gracis aut aliis remotoribus gentibus commerci fuit per totam illam aetatem, ad quam libri canonici Judaeorum pertinuerunt. *Nos igitur, inquit, loc. cit., neque regionem maritimam habitamus, neque mercimonis gaudemus, neque per hoc alterius peregrinationibus fugiamus. Sed nostre civitates prouul si mari sunt, regionemque überinam possidentes in eis assidue laboramus, incumbentes ad legum custodiam et pietatis traditionem.* Addit, nil esse novi, quod populus aliquis ab aliis remotoe populis ignoraret: *Et hoc apparet etiam, inquit, circa Europam contiguise; quando de Romanorum civitate tam vetustus atque bellicosus neque Herodotus, neque Thucydides, nec ullus qui fuit cunctis, feci aliquam mentionem, sed seruam et tunc et tunc ad Graecos potius eorum venire notitiam.* Idem assertit de Gallia et Hispania dicens, de his validè tenentibus habuisse quoniam scriptores graecos. Tum subdit: *Quomodo ergo mirari decet, si neque nostra gens plurimis erat nota, neque ad scribendum de aliquam dedit occasionem, et huius dissit prouul si mari, et talibus institutis viuere?* Hucusque Josephus Jud. Ceterum de tota praesenti questione eruditissime disserunt Huetius, loc. cit., et Stattlerus (2). Ad dices: Tametsi Mosaicæ historiae quedam vestigia libris gentilium deprehendantur, tamen in his res geste scipi cum aliis nominibus et circumstantiis, quam quas Moyses narrat, referuntur ita, ut historiæ profanae multis cum Pentateuchus conciliari nequeat; ergo Pentateuchus de sua veritate merito suspectus est. — Resp.: Conc. ant., neg. cons. Discordia hujus inter historiam Mosaicam et profanam causa est, tum superstitionis scriptorum gentilium fabularum suorum deorum veris historiis non raro immiscuentur, tum junior aetas historie profanae, que secundum potissimum partem multo serius conscripta est, quam libri veteris Testamenti, præseruum Mosaicai seu Pentateuchi. Præterea illius discordia causa est, quod regiones, urbes, reges, aliae personæ plura diversa nomina habuerint, quodque populi per diversitate linguarum sicutum et idiomatum hinc nomina diversimodè vertentur. Unde nomina propria in historiæ profana plerumque alter sonant, quam in sacro codice, immo alter in uno historico profano, quam in altero. Ænigmæ non tanta accuratio, ne tam ingenua ver-

(1) Vide Huetii Demonstr. Evang., proposition. 4, c. 2.

(2) In Demonstr. Evang. §§ 204 et 317.

tatis indeos ac sinceritas observatur in historiæ profana, quanta ex omni parte elicit ex Pentateuco aliisque libris S. Scriptura, ut apertè fatetur ipse, in suo *Emile*, Jacobus Rousseau, famous theista. Igur si alicubi inter historiam sacram et profanam contradictione occurrit, haec ex illa, non illa ex hac emendanda est, præsentim cum iam alias authentia et divinitatis S. Scriptura passim à theologis orthodoxis (1) demonstretur, et ipsa etiam ratio naturalis dicit, quod, quancumque de rebus ab aetate nostrâ remotissimis queritur, illis auctoribus major adhibenda sit fides, qui antiquiores sunt, omnesque veritatis notae pra se ferunt. Atqui Moyses scriptorum omnium, de quibus nobis constat, est antiquissimus, omnesque veritatis notae pra se ferunt, ut supra (2) ostendimus, et alii cum Laurentio Berti (3) ostendunt.

18. Queres VII: *An Pentateuchus usque ad nostra tempora integer conservatus sit?* Resp.: Licit autographum Pentateuchi Mosai, seu primævus et originalis codex quem Moyses exaravit, non amplius extet (4), tamen Pentateuchus adhuc integer in suis iconographiis seu exemplaribus existit. Nam corruptioni aut amissioni Pentateuchi semper obstituit et obstat 1° divina Providentia; Del enim est, operum suorum integrati et conservationi providere. 2° Judeorum indoles, ac in Pentateuchum Moysis reverentia. Summa enim zelo liberos Moysis semper custodebant, tanquam sibi speciales revelatos et concretos, in quibus totum ius reipublicæ Judaicæ, et omnia ejus sacra, spes et promissiones Judæis à Deo factæ continentur. 3° Adulterationi aut amissioni horum librorum sese constantem opposuit quotidiana eorum usus et publicitas. Omnia enim manus Pentateuchi tenetabunt; quotidianè à Judæis perambulabat; libro hoc depedito et è memoria delecto, Judæi oblivisci debuerunt sursum legum, et constitutionis reipublicæ sua. — Sed opponitur I. Helcias Pontificis legem Moysis seu Pentateuchum improposito inventi in templo (5).

(1) V. Stattleri Demonstr. Evang. § 505, usque ad § 509; Hermanni Goldringen, Introduct. in S. Scripturam p. 4, sect. 4, questi. 4 et 2.

(2) Num. 2, 9, ad 2, 10 et 16.

(3) Tom. 2 theolog. Disciplin. I. 41, c. 4.

(4) Evidet Sextus Senensis I. 2 Biblioth. sanct., verbo: *Estrarunt Pentateuchus ita ut: Pentateuchus unicua et oblonga membranis, ipsius, ut Hebrei credunt, Esdræ manus conscriptus absque ullis vocalibus punctis servatur summa veneratio in cœnobio nostro Prædicatorum Bononiae.* Verum Sextus Sen. non absolutè assertit hunc Pentateuchum ab ipso Esdræ esse exaratum, sed tantum sit, *Judeos ita crederet: Ut Hebrei credunt, Imò ipsi Judei hæc de re non omnes convenerint, sed in assignando loco discrepant, in quo autographum Pentateuchi ab Esdræ conscripti habeantur.* Unde potius rumor vulgi, ut in vetustis quibusdam monumentis contingere solet, antiquum illum Boaanensem codicem, falsa perspicione asservarebantur, maximi undique ad illud concursus ferent, ut autographi seu transsumpta juxta illud emendarerentur. Denique dato etiam, quod Esdræ codicem illum exaraverit, id non est contranos, quia hic non loquuntur de autographo Esdræ, sed de autographo ipsius Moysis ex Dei inspiratione conscripto.

(5) 4 Reg. 22, et 2 Paral. 34.

isque et huic Pontifici, et regi Josiae, omnique populo ante prorsus incognitus erat; omnes enim ad ejusdem libri lectionem obstupaverunt; ergo Pentateuchus tempore Josiae regis omnino periret, unico excepto exemplari tunc reperto; quod tamen faciliter corrupti potuit. — Resp.: Conc. ant., nego cons. Ex toto hoc facto nil aliud colligitur, nisi quod probabiliter tunc ipsum autographum Pentateuchi, vel salem Deuteronomii repertum fuerit in templo ad latum Arcem, ubi a Moysi positum fuerat; considerato enim textu sacro, intelligimus regem non tam libri inventione, quam aspectu tam venerandi thesauri, et verbis legis minima intentio commotum esse. Hinc rex eo reporto non dixit: *Magna ira Domini succensa est contra nos*, quia non overunt, sed, *quia non audierunt patres nostri verba libri hujus*. Ita sane certissimum est, legem Moysis omni estate usque ad Josiam regem integrum fuisse conservatam. Erat enim ea, ut supra jam observavimus, summe compresa cum Iudeorum republica, ita ut lex Moysis everti aut corrupti non potuerit, quin et ipsa Iudeorum res publica rueret; quod tamen usque ad Josiam non esse factum, ex historia scimus.

Oppon. II. L. 4 Esdra, c. 14, v. 21 et seqq., dicitur, omnes libros legum combustos fuisse, et ab Esdra per 40 dies et noctes quinque scribis iterum dictatos; ergo Pentateuchus Moysis aliquando pentiū interiit. — Resp.: Conc. ant., neg. cons. et suppositum, quid liber 4 Esdra sit canonicus aut auctoritatis divine. Continet enim plures fabulas (1). Dein quando in 1. 4 Esdra loc. cit. dicitur, quid lex *incensu sit*; id intelligi nequit de omnibus exemplaribus Pentateuchi in toto orbe extantibus, sed duntaxat de iis que, capti à Nabuchodonosore Hierosolyma, cum templo exusta fuere. Eo enim tempore decem tribus Israelis jadūi gehemant oppresse captivitate Assyriorum, utpote ante 150 et amplius annos in eam abstracta, in quibus multi erant pii Israelitae, e. g., Tobias, aliisque (2), qui haud dubio libros sacros secum tulerunt. Praterea undecim annis ante illam Hierosolyma eversionem Ezechiel, Daniel, et ali plures Deum dimentes in Babylonem cum rege Joakin asportati fuerunt (3), qui sine dubio libros illos pariter secum tulerunt. Denique, ut libri sacri omnes regi Judei in illo Hierosolymitanio incendio perirent, illos ex toto regno Judee (quod tamen nulli legi, factus esse) debuissent in templo prius transferri, aut ibi fuisse repositi.

Oppon. III. Satellites Antiochi Epiphanis, 1 Mach. 1, 59, 60, et libros legis Dei combusserunt, igni, scindentes eos, et apud quenquam incendiabant libri Testamenti Domini, trucidabant eos; ergo Pentateuchus cum aliis libris veteris Testamenti tunc interierunt. — R.: Conc. ant., neg. cons. Nam haud verisimile est, omnia legis exemplaria ab Antiochio fuisse inventa, nulla per totam Iudeam loco seculo abscondita, nulla in

(1) Vide Dissertat. Calmeti Commentar. LL. Esdræ prefaxam.

(2) Tob. 1, 2. Item 4 Reg. 17, 27, 28.

(3) Ezech. 1, 1, 2, et 40, 4. Item Esth. 2, 6.

exteris bibliothecis, ne quidem versionem 70 Interpretum presertim Alexandria extra dictione Antiochii residus fuisse, nulla denique in manibus Iudeorum, aut Israëlitarum, qui apud exteras gentes morabantur, hessisse. Certè post furem Antiochii expederunt Iudei in Maspâ congregati *tibios legis*, ibid., 3, 48, et Jonathas acuniversus Iudeorum populus in Epistola ad Spartiatas, ibid., 12, 9, scribunt, solatio sibi fuisse libros sacros.

Oppon. IV. Multi ex SS. Patribus Iudeorum incusant, quasi sacrorum codicum corruptores; ergo nec Pentateuchus, nec ali libri veteris Testamenti hodiè integri et incorrupti extant. — Resp.: Dist. ant.: Incusant Iudeos tanquam corruptores sacrorum librorum stante etiamnum Synagogâ, neg. ant.; tanquam corruptores, minime ex odio in Christum et Christianorum legem, Synagogâ et republîcâ Iudeorum postmortem Christi dissoluta, trans. ant. et neg. cons. Plura in confirmatione hujus nostra responsiones card. Gotti (1), et Natal. Alexander (2) disserunt. Ceterum, etiam transmittitur vetus Testamentum à Iudeis dicto modo in quibusdam textibus corruptum esse, id incredibiliter patricorunt, quia Iudei non omnia exemplaria, quorum innumerâ tunc jam erant in Christianorum aut aliarum gentium manibus, corrumperent, adeoque nec impidebant poterant, quomodo Pentateuchus, aliquaque V. T. libri integri ad nos pervenirent. Accedit, quod Patres in objectione memorati vel non loquantur de corruptione ipsius *fontis hebrei*, sed ab Aquila, Theodoreto et Symmacho Iudeis apostolis, qui fontem suis græcis versionibus corrupserunt, vel loquuntur sołum de inepitis S. Scripturae expositionibus judaicis, non verò de verborum et literarum S. textis corruptione, vel Iudeos reprehendant de corruptione *quorundam duntata exemplarium*, non omnium, etc. (5).

SECTIO II.

DE QUINQUE LIBRIS PENTATEUCHI SPECIALITATI SUMPTIS.

CAPUT PRIMUM.

De Libro Genesis.

Primus Pentateuchi liber hebreicæ, *Bereschith*, seu in principio nuncupatur, nomine indito ab ipso libri initio, quemadmodum ceteris quoque libris Mosiscis contigit; græcè verò ἡ ἀριθμός, id est, *Origo*, dicitur, et quid originem seu creationem mundi, ac presentem hominum earerat. Nam a capite 1, usque ad caput 7, mundi hominique originem, primorum parentum lapsum et ponam, propagationem hominum, eorumque multiplicia sclera exhibet; à cap. 7, usque au cap. 12, fabricationem arce, diluvium, confusionem linguarum Babelicam, ac genealogiam filiorum Noe, à quibus gentes post diluvium ortæ sunt, recenset; à cap. 12, usque ad cap. 50, seu ultimum, gesta primorum Pa-

(1) Tom. 1, verit. Relig. Christian. Dem. tract. 3, c. 8, num. 6, 7, 15, 16 et 17.

(2) Tom. III, secul. 2, dissert. 11, q. 4, art. 1, conclus. 3.

(3) Consulte hanc de re card. Gotti, et Natalem Alex loc. cit.

triarcharum usque ad mortem Josephi commemorat. Unde Genesis annos mundi 2369 complectitur. Totidem enim à creato mundo usque ad mortem Patriarcha Josephi fluxere. Porro quo tempore et loco Moyses Genesis scripsit, dubium est, inque duas diversas sententias auctores abeunt. Una à Moysi scriptam Genesis sit, cum in terra Madian opilionem ageret, et Iethronis gregem pascere; altera et communior vult, tam Génésim, quam ceteros Pentateuchi libros post acceptam in monte Sinai legem à Moysi deserto scriptos esse (1). Expandomus jam precipuas difficultates, quas incredibili contra hunc primum Pentateuchi librum nobis partim objiciunt, partim ab apparentem antiquum aut difficultatem objicere possent.

§ I. — De mundi creatione.

49. Quares VIII: *An Genes. 1, 1, legendum sit: In principio creavit Deus celum et terram, et ut nos tria Vulgatus habet, vel: Fecerunt di celum et terram, et ut Voltaireus (2) vult?* Ait enim, in hebreo textu legi bara Elohim, hoc est, fecerunt di, aut fecit di. Adit. Hebreos vetustam de pluralitate deorum doctrinam à vicino et potente Phenicium populo didicisse, et libro Genesis inscrisse, cum servi, quales respectu Phenicium suissent Hebrei, suorum dominorum sensa sectari solent. Verum resp. ineplissimam esse Voltairei versionem citati textus, crassissimum est hoc loquacis hebreicæ ignorantiam suam prodere. Nam nomen plurale Elohim cum verbo singulari *bara*, fecit, conjunctum, non multitudinem, sed excellentiā significat. Unde *bara Elohim* est hebraismus, quem pluralem dignitas vocant, et passim usurpant, nominativum pluralem cum verbo singulari numeri conjugentes, nemine Hebreos propterea plures res, e. g., plures deos suscipiente. Hinc auctor nostrus Vulgate citatum textum optimè vertit hoc modo: *In principio creavit Deus celum et terram*, et sic evadunt verterunt, atque intellexerunt per illam usque ad nostra tempora omnes doctores omnium Ecclesiarum, tam græci, quam latini, syri, arabes et egyptii.

Porrò fallit aut fallitur Voltaireus, dum assert, Phœnices fuisse potentem populum, à quibus Hebrei tanquam ipsorum servi doctrinam de pluralitate deorum didicissent. Quamvis enim Phœnices ob commercium cum aliis populis, et colonias in variis alias regiones ledutas inclaverint, nunquam tamen erant potens populus, sed angustum terræ tractum ad fines maris Mediterranei possidebant, qui quoad magnitudinem cum Palæstina nequitum comparandus est. Præterea, liber Genesis scriptus fuit primitus Hebrei Palestina occuparunt (3), et antequam cum Phœnicibus commercium habuere. Qui ergo Hebrei doctrinam de pluralitate deorum (ante librum Genesis à Moysi scriptum) haurire poterant? Denique ubinam Voltaireus legit, Hebreos fuisse servos Phœnicum? Nullus hucus.

(1) Vide Bonferrarium Appendic. ad cap. 7, Praefat. in S. Script. sect. 5.

(2) In suo Lexico Philosophico.

(3) Vide paulo supra, Praefat. in librum Genesis.

que aliis scriptoribus (4) vel verbulo de hac servitute mentionem fecit.

20. Quares IX: *Qualis fuerit illa lucis prima die creata, Genes. 1, 3, 5, et an tres dies dari potuerint sine sole, qui primum quartu die factus est?* — R.: Lux primigenia primo die creata, fuit vel ignis, vel aether vel certè aliud diversum à sole perfectè formato, quippe qui die quartu primum perfectus est. Dixi: *Aliud diversum à sole perfectè formato*. Duplex enim hæc de re interpretum sententia est. Beda, Lyranus, Tostatus, etc., defendunt, primam illam lucem non fuisse solem, sed corpus quoddam lucidum instar nubis languarde lucentis, et instar tremule aurora. Autor verò de divinis nominibus, c. 4, S. Thomas (2), Pereira (5), Quadros (4) dicunt, lucem primâ die creatam eamdem fuisse cum luce solem, soleisque quoad substantiam primâ quoque die formatam fuisse, sed ejusdem et luna, ceterorumque astrorum lucem usque ad quartu diem exitisse informem et imperfectam; quartu autem die eamdem hinc formata in gloriam solis, luna et astrorum quoquovis perfectè illuminantem; fermè sicut Deus ab initio creavit terram informem, quam paulatim herbis, arboribus ac animalibus ornari voluit (3). Quid jam in hæc totâ explicazione absurdum, aut impossibile?

21. Quares X: *Quenam sint illæ aquæ, que Genesis cap. 1, v. 6 et 7, dicuntur esse super firmamentum, et divisas ab aquis existentes sub firmamento?* Hæc verba Genesis, inquit Voltaireus, sapienti errorem veterum, qui color credebant solidissimos, et super eos tanquam super fornacem crystallinum disposita esse putabant hydrophilac, fenestras et cataractas, que reserari et claudi possent. Verum inquit populares hos errores Moysi vel Hebreis affligit impius ille devisor. Nam in textu hebreo loc. cit. ponitur nomen *Rakiâh*, quod latine significat *expansum seu extensum*, quodque aeri maximè convenit, septuplicè de celo in libris divinis dicitur. Quare Genes. 1, 7, ubi Vulgata nostra dicit: *Et fecit Deus firmamentum, textus hebreus ait: Et fecit Deus expansum*, i. e., extensum spatiū. Quomodo autem inde concludes, hoc spatium esse durum et solidum? Equidem Vulgata nostra voce *firmamentum* uitur, sed non eo sensu, quasi colum sit corpus durum et firmitudine sua alii corporibus resistens, sed quia est opus stabile et per tot secula perdurans: quæ ratione ab Eliu, Job. 37, 18, celi poeticè appellari poterant *solidissimi quasi ære fusi* (6). Porrò per *aquas supra firmamentum* probabiliter intelliguntur aquæ subtiliores, seu vapores aquei non supra colum sidereum, sed supra aerem nostrum

(1) Vide Nonnotte, in Lexic. Philosoph. artic. Creationis.

(2) P. 1, q. 67, à 4, et q. 70, à 4.

(3) Commentar. in Genes. c. 4.

(4) Tom. 1, decad. 2, q. 1.

(5) Vide Apol. de la Relig. Chrét. c. 10, § 2.

(6) Ceterum hoc efflatum de celorum soliditate in Scripturâ duntaxat narratur tanquam dictum ab Eliu prolatum, cuius tamen sermones à Deo mox improbarunt sequenti cap. 38, 2, his verbis: *Quis est iste invictus sententias sermonibus imperitus?*